

Maria FILIPIAK

GODNOŚĆ – SPRAWIEDLIWOŚĆ – SOLIDARNOŚĆ
Papieże Jan Paweł II, Benedykt XVI i Franciszek
o godności jako fundamencie prawdziwie ludzkiej wspólnoty
Bibliografia wypowiedzi z lat 1978-2023

Wykaz skrótów

IGP – *Insegnamenti di Giovanni Paolo II* [Città del Vaticano]

I (1978) ss. 477	XIV (1991) t. 1, ss. 1983
II (1979) [t. 1], ss. 1729	XIV (1991) t. 2, ss. 1619
II (1979) t. 2, ss. 157	XV (1992) t. 1, ss. 2147
III (1980) t. 1, ss. 1983	XV (1992) t. 2, ss. 1119
III (1980) t. 2, ss. 1869	XVI (1993) t. 1, ss. 1855
IV (1981) t. 1, ss. 1292	XVI (1993) t. 2, ss. 1725
IV (1981) t. 2, ss. 1313	XVII (1994) t. 1, ss. 1367
V (1982) t. 1, ss. 1376	XVII (1994) t. 2, ss. 1281
V (1982) t. 2, ss. 2497	XVIII (1995) t. 1, ss. 2054
V (1982) t. 3, ss. 1751	XVIII (1995) t. 2, ss. 1589
VI (1983) t. 1, ss. 1730	XIX (1996) t. 1, ss. 1798
VI (1983) t. 2, ss. 1496	XIX (1996) t. 2, ss. 1206
VII (1984) t. 1, ss. 2016	XX (1997) t. 1, ss. 1799
VII (1984) t. 2, ss. 1708	XX (1997) t. 2, ss. 1230
VIII (1985) t. 1, ss. 2081	XXI (1998) t. 1, ss. 1669
VIII (1985) t. 2, ss. 1683	XXI (1998) t. 2, ss. 1483
IX (1986) t. 1, ss. 2204	XXII (1999) t. 1, ss. 1660
IX (1986) t. 2, ss. 2242	XXII (1999) t. 2, ss. 1396
X (1987) t. 1, ss. 1482	XXIII (2000) t. 1, ss. 1415
X (1987) t. 2, ss. 2582	XXIII (2000) t. 2, ss. 1463
X (1987) t. 3, ss. 1812	XXIV (2001) t. 1, ss. 1607
XI (1988) t. 1, ss. 1073	XXIV (2001) t. 2, ss. 1376
XI (1988) t. 2, ss. 2625	XXV (2002) t. 2, ss. 1130
XI (1988) t. 3, ss. 1405	XXV (2002) t. 1, ss. 1290
XI (1988) t. 4, ss. 2317	XXVI (2003) t. 1, ss. 1298
XII (1989) t. 1, ss. 1945	XXVI (2003) t. 2, ss. 1205
XII (1989) t. 2, ss. 1783	XXVII (2004) t. 1, ss. 1063
XIII (1990) t. 1, ss. 1885	XXVII (2004) t. 2, ss. 933
XIII (1990) t. 2, ss. 1888	XXVIII (2005), ss. 333

IB – *Insegnamenti di Benedetto XVI* [Città del Vaticano]

I(2005) ss. 1326	V(2009) t. 1, ss. 1439
II(2006) t. 1, ss. 1008	V(2009) t. 2, ss. 980
II(2006) t. 2, ss. 1065	VI(2010) t. 1, ss. 1166
III(2007) t. 1, ss. 1405	VI(2010) t. 2, ss. 1390
III(2007) t. 2, ss. 1065	VII(2011) t. 1, ss. 1072
IV(2008) t. 1, ss. 1280	VIII(2012) t. 1, ss. 960
IV(2008) t. 2, ss. 1099	VIII(2012) t. 2, ss. 952
	IX(2013), ss. 336

IF – *Insegnamenti di Francesco* [Città del Vaticano]

- I (2013) t. 1, ss. 592
 I (2013) t. 2, ss. 983
 II (2014) t. 1, ss. 938
 II (2014) t. 2, ss. 949

- NP I – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, I (1978), Poznań–Warszawa 1987, ss. 220
 NP II, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, II (1979) t. 1, Poznań 1990, ss. 793
 NP II, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, II (1979) t. 2, Poznań 1992, ss. 753
 NP III, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, III (1980) t. 1, Poznań–Warszawa 1985, ss. 875
 NP III, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, III (1980) t. 2, Poznań–Warszawa 1986, ss. 924
 NP IV, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, IV (1981) t. 1, Poznań 1989, ss. 611
 NP IV, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, IV (1981) t. 2, Poznań 1989, ss. 572
 NP V, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, V (1982) t. 1, Poznań 1993, ss. 877
 NP V, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, V (1982) t. 2, Poznań 1996, ss. 1004
 NP VI, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, VI (1983) t. 1, Poznań 1998, ss. 852
 NP VI, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, VI (1983) t. 2, Poznań 1999, ss. 686
 NP VII, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, VII (1984) t. 1, Poznań 2001, ss. 924
 NP VII, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, VII (1984) t. 2, Poznań 2002, ss. 827
 NP VIII, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, VIII (1985) t. 1, Poznań 2003, ss. 1076
 NP VIII, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, VIII (1985) t. 2, Poznań 2004, ss. 856
 NP IX – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, IX (1986) t. 1, Poznań 2005, ss. 999

ORpol. – „L'Osservatore Romano” wydanie polskie 1980 –

- AP 1 – *Anioł Pański z Papieżem Janem Pawłem II*, Città del Vaticano 1982, ss. 462
 AP 2 – *Anioł Pański z Papieżem Janem Pawłem II*, Città del Vaticano 1986, ss. 479

JAN PAWEŁ II

1978

1. Człowiek „obrazem Boga” (Audiencja generalna, 6 XII), NP I, s. 129-131; toż: *L'uomo immagine di Dio*, IGP I, s. 284-288.
2. Wymiar etyczny w życiu człowieka (Audiencja generalna, 20 XII), NP I, s. 168-171; toż: *La dimensione etica nella vita dell'uomo*, IGP I, s. 369-374.
3. Solidarność z cierpiącymi z powodu odmowy praw ludzkich (Homilia podczas Mszy św., 24 XII), NP I, s. 192-194; toż: *Solidarietà a chi soffre per la negazione dei diritti umani*, IGP I, s. 415-418.

1979

4. Miłość i szacunek dla rodzącego się życia (Audiencja generalna, 3 I), NP II, 1, s. 4-6; toż: *Amore e rispetto per la vita nascente*, IGP II 1, 9-12.
5. Przemówienie do robotników (Monterrey, 1 II), NP II, 1, s. 123-126; toż: *Ai lavoratori*, IGP II, 1, s. 321-326.
6. Godność osoby fundamentem pokoju (Przemówienie do członków Kolegium Obrony NATO, 8 II), NP II, 1, s. 143; toż: *La dignità della persona fondamento della Pace*, IGP II, 1, s. 365-366.
7. Godność i majestat człowieka cierpiącego (Przemówienie do chorych, Bazylika św. Piotra, 11 II), NP II, 1, s. 152-154; toż: *Dignità e maestà dell'uomo che soffre*, IGP II, 1, s. 387-390.
8. Godność kobiety i jej misji (Przemówienie do członkiń Stowarzyszenia API-COLF, 29 IV), NP II, 1, s. 435-438; toż: *La dignità della donna e della sua missione*, IGP II, 1, s. 1018-1023.
9. O godności kobiety i matki polskiej (Przemówienie na Wzgórzu Lecha, Gniezno, 3 VI), NP II, 1, s. 613-614.
10. Godność osoby ludzkiej fundamentem sprawiedliwości i pokoju (Przemówienie na XXXIV Sesji Zgromadzenia Ogólnego NZ, 2 X), NP II, 2, s. 258-269; toż: *La dignità della persona umana, fondamento di giustizia e di pace*, IGP II, 2, s. 522-540.
11. Pełne szacunku pozdrowienie dla wszystkich artystów kraju (Przemówienie po koncercie wykonanym przez Chicago Symphony Orchestra, 5 X), NP II, 2, s. 323; toż: *Il rispettoso saluto a tutti gli artisti della terra*, IGP II, 2, s. 650.
12. Każdy człowiek chce być kochany i pragnie poszanowania swej godności (Przemówienie wygłoszone do personelu Organizacji Państw Amerykańskich, 6 X), NP II, 2, s. 332-333; toż: *Ogni persona va amata e rispettata nella sua dignità*, IGP II, 2, s. 668-669.
13. Bóg odśloni wam waszą prawdziwą wielkość (Przemówienie do studentów Katolickiego Uniwersytetu w Waszyngtonie, 7 X), NP II, 2, s. 335-336; toż: *Dio vi svelerà la vostra vera grandezza*, IGP II, 2, s. 673-674.
14. Chrystus jest źródłem i podstawą godności wszystkich ludzi (Orędzie z okazji rocznicy Europejskiego Trybunału oraz Komisji Praw Człowieka, 27 XII), NP II, 2, s. 740-742; toż: *Cristo è sorgente e fondamento della dignità di tutti gli uomini*, IGP II, 2, s. 1531-1533.

1980

15. *Krzyż jest znakiem godności człowieka* (Przemówienie na zakończenie Drogi Krzyżowej, 4 IV), NP III, 1, s. 333-334; toż: *La croce segno della dignità dell'uomo*, IGP III, 1, s. 809-812.

16. *W przyjaźni umacniamy godność człowieka* (Przemówienie do przywódców muzułmańskich, 8 V), NP III, 1, s. 538; toż: *In amicizia promoviamo la dignità dell'uomo*, IGP III, 1, s. 1245.

17. *Świętość i godność kobiety* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 7 IX), AP 1, s. 273-276; toż: *Domenica prossima il Papa a Siena nel VI centenario di Santa Caterina*, IGP III, 2, s. 548-551.

18. *Budujcie społeczeństwo godne waszej przeszłości* (Przemówienie do władz cywilnych i do ludności Sieny, 14 IX), NP III, 2, s. 330-332; toż: *Costruite una società degna del vostro passato*, IGP III, 2, s. 622-625.

19. *Głównym obowiązkiem jest uznać godność i prawa kobiety* (Przemówienie do uczestników V Międzynarodowego Kongresu do Spraw Rodziny, 8 XI), NP III, 2, s. 568-570; toż: *È un dovere capitale riconoscere la dignità e i diritti della donna*, IGP III, 2, s. 1083-1087.

1981

20. *Godność istoty ludzkiej powołanej przez Chrystusa do świętości* (Homilia podczas Mszy św. u św. Józefa al Trionfale, 18 I), NP IV, 1, s. 55-57; toż: *Dignità dell'essere umano chiamato da Cristo alla santità*, IGP IV, 1, s. 111-116.

21. *Człowiekowi żyjącemu winniśmy największy szacunek* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 1 II), NP IV, 1, s. 103-105; toż: *Preghiera al Signore per la difesa della vita umana*, IGP IV, 1, s. 207-211.

22. *Godność człowieka, godność pracy, godność rodziny* (Homilia podczas Mszy św. na stadionie Liberati, 19 III), NP IV, 1, s. 345-348; toż: *Compattezza della famiglia e rispetto della vita*, IGP IV, 1, s. 714-721.

23. *W najslabszym i najbardziej bezbronnyemu człowiekowi najwyższa godność osoby* (Przemówienie w szpitalu na Wyspie Tybrzańskiej, 5 IV), NP IV, 1, s. 429-431; toż: *Nel più debole ed indifeso degli uomini la superiore dignità della persona*, IGP IV, 1, s. 899-901.

24. *Zasada wolności nauczania opiera się na godności osoby* (Przemówienie do uczestników Zjazdu Związku Włoskich Prawników Katolickich, 7 XII), NP IV, 2, s. 389-391; toż: *Il principio della libertà d'insegnamento si fonda sulla dignità della persona*, IGP IV, 2, s. 861-864.

1982

25. *Dajcie świadectwo ewangelicznemu przestaniu i głoscie godność człowieka* (Homilia podczas Mszy św. w Papieskim Kolegium Pio Latino Americano, 10 I), NP V, 1, s. 35-38; toż: *Testimoniate il messaggio evangelico e predicate la dignità dell'uomo*, IGP V, 1, s. 74-78.

26. *Kościół spogląda z szacunkiem na wspólnoty islamskie* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 24 I), NP V, 1, s. 93-95; toż: *Preghiere e auguri di pace per la nobile nazione cinese*, IGP V, 1, s. 194-198.

27. *Niech robotnicy uświadomią sobie na nowo swoją osobistą godność* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 1 V), NP V, 1, s. 620-621; toż: *I lavoratori prendano nuova coscienza della loro personale dignità*, IGP V, 2, s. 1377-1380.

28. *Cierpliwie budować pokój w szacunku i w zaufaniu* (Przemówienie na lotnisku Coventry, 30 V), NP V, 1, s. 847-849; toż: *Costruire pazientemente la pace nel rispetto e nella fiducia*, IGP V, 2, s. 1975-1983.

29. *Godność narodu niechaj zawsze opiera się na godności każdego człowieka – przybranego Syna Boga* (Homilia podczas Mszy św. za naród argentyński w Buenos Aires, 12 VI), NP V, 2, s. 67-71; toż: *La dignità della nazione si basi sempre sulla dignità di ogni uomo, figlio dell'adozione divina*, IGP V, 2, s. 2222-2232.

30. *Wartość pracy i godność pracownika* (Przemówienie do pracowników ze Stanów Zjednoczonych Ameryki, 16 X), NP V, 2, s. 559-560; toż: *Valore del lavoro e dignità dei lavoratori*, IGP V, 3, s. 828-830.

31. *Nawrócenie i godność człowieka* (Przemówienie do Rady Sekretariatu Synodu Biskupów, 30 X), NP V, 2, s. 625-627; toż: *L'uomo, mediante la conversione riprende coscienza della propria dignità*, IGP V, 3, s. 975-979.

32. *Akt europejski* (Santiago de Compostela, 9 XI), ORpol. 4(1983) nr 2, s. 29; toż: *La vocazione umana e cristiana delle nazioni del continente europeo*, IGP V, 3, s. 1257-1263.

1983

33. *Wychowywać do przezwycięzania egoizmu w poszanowaniu niezbywalnej godności człowieka* (Przemówienie do Rady Okręgu Łacjum, 10 II), NP VI, 1, s. 174-176; toż: *Educare al superamento degli egoismi nel rispetto della dignità inalienabile dell'uomo*, IGP VI, 1, s. 373-376.

34. *Niech obecność twoja w życiu Polski służy zwycięstwu tego, co godne człowieka* (Kraków, Uniwersytet Jagielloński, 22 VI), ORpol. 4(1983) nr nadzw., s. 11.

35. *Nadużycie rozgrzeszenia zbiorowego jest sprzeczne z godnością pokuty* (Przemówienie do biskupów Meksyku, 2 XII), NP VI, 2, s. 564-567; toż: *L'abuso dell'assoluzione collettiva è contro la dignità della penitenza*, IGP VI, 2, s. 1220-1225.

36. *Prawa i godność osoby ludzkiej w dzisiejszym badaniu teologicznym* (Przemówienie do członków Międzynarodowej Komisji Teologicznej, 5 XII), NP VI, 2, s. 585-589; toż: *Diritti e dignità della persona umana nella odierna ricerca teologica*, IGP VI, 2, s. 1257-1262.

37. *Konieczne jest przywrócenie mniejszościom godności i praw osoby ludzkiej* (Przemówienie z okazji złożenia listów uwierzytelniających przez ambasadora Gwatemali, 17 XII), NP VI, 2, s. 646-647; toż: *„È necessario restituire alle minoranze dignità e diritti della persona umana”*, IGP VI, 2, s. 1379-1381.

38. *„Posłał mnie, abym uwięzionym przepowiadał wolność”* (Wizyta w więzieniu Rebibbia, Włochy, 27 XII), NP VI, 2, s. 667-671; toż: *Il Santo Padre invita i carcerati a rinascere ad un senso più vivo della propria dignità di persona* IGP VI, 2, s. 1446-1452.

1984

39. *Godność Maryi w sprawowaniu liturgii* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 12 II), AP2, s. 285-286; toż: *Presenza della Vergine Maria nella celebrazione liturgica*, IGP VII, 1, s. 376-378.

40. *Abyście postępowali w sposób godny waszego powołania* (Homilia podczas Mszy św. z okazji Dni Kapłańskich Roku Jubileuszowego, 23 II), ORpol. 5(1984) nr 5, s. 11; toż: *Orginalità e necessità del ministero sacerdotale*, IGP VII, 1, s. 469-479.

41. *Libertà, rispetto reciproco e apertura di spirito: valori necessari per far risorgere il Libano* [Wolność, wzajemny szacunek i otwartość: koniecznymi wartościami dla odrodzenia Libanu] (Oreędzie do Libanu, 1 V), IGP VII, 1, s. 1186-1190.

42. *Godność pracownika i rodzina są przedmiotem troski Kościoła* (Przemówienie do biskupów Lesoto, 21 V), NP VII, 1, s. 665-667; toż: *Dignità dei lavoratori e la famiglia principali preoccupazioni della Chiesa*, IGP VII, 1, s. 1463-1465.

43. *Chronić godność osoby w jej niezbywalnych prawach* (Oreędzie na 88. Katholikentag, 8 VII), NP VII, 2, s. 26-28; toż: *Tutelare la dignità della persona nei suoi inalienabili diritti*, IGP VII, 2, s. 55-58.

44. *Godność życia osoby niepełnosprawnej* (Centrum dla ludzi niepełnosprawnych „François Charon”, 10 IX), NP VII, 2, s. 184-188; toż: *La vita della persona handicapata va rispettata fin dal concepimento*, IGP VII, 2, s. 396-403.

45. *Wobec nienawiści, która zabija uczucia pokoju, godności, roztropności* (Audiencja generalna, 31 X), NP VII, 2, s. 537; toż: *Di fronte all'odio che uccide, sentimenti di pace, dignità e saggezza*, IGP VII, 2, s. 1079.

46. *„Niech Italia przeciwstawi się z pełną godności stanowczością niecnemu czynowi”* (Ból, oburzenie i solidarność z ofiarami napadu na pociąg Neapol – Mediolan, 24 XII), NP VII, 2, s. 807; toż: *„L'Italia reagisca con dignitosa fermezza contro l'ignobile gesto”*, IGP VII, 2, s. 1654.

1985

47. *„W Etiopii są zagrożone: życie, godność i solidarność ludzka”* (Audiencja generalna, 9 I), NP VIII, 1, s. 26; toż: *„In Etiopia sono in gioco la vita, la dignità, la solidarietà umana”*, IGP VIII, 1, s. 43.

48. *Kościół broni człowieka i godności osoby* (Przemówienie do korpusu dyplomatycznego, 27 I), NP VIII, 1, s. 105-106; toż: *La Chiesa difende l'uomo e la dignità della persona*, IGP VIII, 1, s. 196-197.

49. *Kościół pragnie współdziałać w ratowaniu godności ludzi i narodów* (Przemówienie do korpusu dyplomatycznego, 12 V), ORpol. 6(1985) nr nadzw. I, s. 9; toż: *Servitori della pace*, IGP VIII, 1, s. 1301-1302.

50. *Odpowiedzialność Europy* (Przemówienie podczas wizyty w EWG, Luksemburg, 15 V), ORpol. 6(1985) nr nadzw., s. 21-22; toż: *L'Europa sappia testimoniare la verità integrale dell'uomo*, IGP VIII, 1, s. 1372-1378.

51. *Okrutna przemoc niegodna człowieczeństwa* (Konsternacja i ból wobec zbrodniczego czynu w La Valletta, 27 XI), NP VIII, 2, s. 712-713; toż: *„Atroci violenze, indegne dell'umanità”*, IGP VIII, 2, s. 1387.

52. *Świętość i godność rodziny chrześcijańskiej* (Homilia podczas Mszy św. w parafii św. Marka, 29 XII), NP VIII, 2, s. 834-837; toż: *Santità e dignità della famiglia cristiana*, IGP VIII, 2, s. 1627-1633.

53. *Naszemu światu zagraża brak poszanowania dla człowieka i brak solidarności* (Przemówienie do przedstawicieli „Lions International Club Paris-Etoile”, 30 XII), NP VIII, 2, s. 839-840; toż: *Ciò che ferisce il nostro mondo è la mancanza di rispetto per l'uomo e l'assenza di solidarietà*, IGP VIII, 2, s. 1638-1639.

1986

54. *Godność i wartość pracy ludzkiej* (Homilia podczas Mszy św., Ranczi, 3 II), NP IX, 1, s. 142-145, p. 7; toż: *La disoccupazione minaccia la dignità di ogni uomo*, IGP IX, 1, s. 285-291.

55. *Każdy chory jest godzien szacunku i miłości* (Przemówienie w kaplicy szpitala św. Karola z Nancy, 16 III), NP IX, 1, s. 369-371; toż: *Ogni ammalato è degno di rispetto e di amore*, IGP IX, 1, s. 721-725.

56. *Zapewnić warunki sprzyjające rozwojowi osoby ludzkiej w prawdzie i godności* (Przemówienie do polskich prawników, 20 III), NP IX, 1, s. 406-409; toż: *Assicurare le condizioni giuridiche che favoriscono lo sviluppo della persona nella verità e nella dignità*, IGP IX, 1, s. 806-814.

57. *Poszanowanie osoby ludzkiej cechą współpracowników życia* (Przemówienie do przedstawicieli Związku Zawodowego Aptekarzy Włoskich, 26 IV), NP IX, 1, s. 578-580; toż: *Rispetto assoluto della persona umana per essere collaboratori di vita*, IGP IX, 1, s. 1148-1151.

58. *Szacunek, dialog, współpraca* (Przemówienie podczas spotkania ze wspólnotą żydowską, 7 X), ORpol. 7(1986) nr 11-12, s. 29; toż: „*I nostri rapporti sono nettamente migliorati*”, IGP IX, 2, s. 958-959.

59. *Dignità della persona, giustizia e solidarietà fondamenti della società voluta dai cristiani* [Godność osoby, sprawiedliwość i solidarność fundamentem społeczeństwa upragnionego przez chrześcijan] (Przemówienie do biskupów Bangladesz, 19 XI), IGP IX, 2, s. 1491-1497.

60. *Praca jest dobrem człowieka* (Przemówienie podczas wizyty w Wilson Training Centre, instytucie formacji młodych bezrobotnych, Hobart, 27 XI), ORpol. 8(1987) nr 2, s. 26, p. 7; toż: *L'essere disoccupato incide sulla dignità della persona*, IGP IX, 2, s. 1685-1691.

1987

61. *Kongregacja Nauki Wiary, Instrukcja „Donum vitae” o szacunku dla rodzącego się życia ludzkiego i o godności jego przekazywania* (22 II), w: *W trosce o życie*, Tarnów 1998, s. 360-385.

62. *Bądźcie godni świadectwa, które zostawił ojciec Pio* (Homilia podczas Mszy św., 23 V), ORpol. 8(1987) nr 6, s. 10; toż: *Con la preghiera del Cenacolo portiamo nel mondo la testimonianza dello Spirito di verità e di amore*, IGP X, 2, s. 1759-1763.

63. *Kobiety, które towarzyszyły Jezusowi* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 16 VIII), ORpol. 8(1987) nr 8, s. 11; toż: *Il Concilio ha ribadito la dignità della donna quale parte viva del Popolo di Dio e del Corpo Mistico di Cristo*, IGP X, 3, s. 220-223.

64. *L'insegnamento della Chiesa in campo biomedico difende la dignità e i diritti fondamentali della persona* [Nauczanie Kościoła w dziedzinie nauk biomedycznych stoi na straży godności i fundamentalnych praw osoby] (Przemówienie do organizacji służby zdrowia „Convention Centre”, Phoenix, 14 IX), IGP X, 3, s. 500-507.

65. *Solo un nuovo atteggiamento di rispetto può correggere i danni provocati dall'ambiente* [Tylko nowa postawa szacunku może naprawić szkody wyrządzone środowisku] (Przemówienie podczas spotkania z uczestnikami sympozjum zorganizowanego przez Papieską Akademię Nauk, 6 XI), IGP X, 3, s. 1018-1020.

66. *Umanizzare la medicina è difendere e promuovere la vita e la sua dignità* [Humanizowanie medycyny oznacza ochronę i rozwój życia oraz jego godności] (Przemówienie do uczestników konferencji zorganizowanej przez Papieską Komisję Duszpasterstwa Służby Zdrowia, 12 XI), IGP X, 3, s. 1084-1089.

67. *Vi affido la responsabilità di contribuire alla dignità e allo splendore del culto divino* [Powierzam wam odpowiedzialność za wkład do godności i chwały kultu Bożego] (Przemówienie do uczestników Międzynarodowego Kongresu Pueri Cantores, 31 XII), IGP X, 3, s. 1665-1669.

1988

68. *„Avete nelle vostre mani la responsabilità di fare del Perù un luogo dove tutti vivono secondo la loro dignità di persone”* [W waszych rękach spoczywa odpowiedzialność za uczynienie z Peru miejsca, w którym wszyscy ludzie żyją na miarę swojej osobowej godności] (Przemówienie podczas spotkania ze światem kultury i odpowiedzialnymi za seminarium „San Toribio”, Lima, 15 V), IGP XI, 2, s. 1448-1458.

69. *Annuncio della pubblicazione del documento sulla dignità e vocazione della donna* [Zapowiedź ogłoszenia dokumentu o godności i powołaniu kobiety] (Przemówienie do uczestników Synodu Biskupów, 17 VI), IGP XI, 2, s. 2042-2045.

70. *List apostolski „Mulieris dignitatem” [...] z okazji Roku Maryjnego o godności i postaniu kobiety* (15 VIII), ORpol. 9(1988) nr 8, s. 3-12, p. 31; toż: *Lettera Apostolica „Mulieris Dignitatem” [...] sulla dignità e vocazione della donna in occasione dell'Anno mariano*, IGP XI, 3, s. 317-378.

71. *Jeżeli Europa chce pozostać sobie wierna* (Przemówienie do Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europejskiej, 8 X), ORpol. 9(1988) nr 10-11, s. 5-6; toż: *Se l'Europa vuole essere fedele a se stessa deve trovare nelle sue radici uno spirito comune*, IGP XI, 3, s. 1070-1079. [naczenie godności człowieka].

72. Encyklika *Christifideles laici* (30 XII), ORpol. 9(1988) nr 12, s. 11-12, p. 5, 37; toż: „*Christifideles Laici*”, IGP XI, 4, s. 1967-2175.

1989

73. *Transcendentne podstawy godności i praw człowieka* (Przemówienie noworoczne do korpusu dyplomatycznego akredytowanego przy Stolicy Apostolskiej, 9 I), ORpol.

10(1989) nr 1-2, s. 11-12; toż: *La dimensione trascendente è la fonte autentica della dignità e dei diritti inviolabili di ogni persona*, IGP XII, 1, s. 60-71.

74. *Il rispetto della libertà religiosa fondamento della collaborazione tra cristiani e musulmani* [Szacunek dla wolności religijnej fundamentem współpracy między chrześcijanami a muzułmanami] (Przemówienie podczas spotkania z uczestnikami kolokwium, w którym uczestniczyli profesorowie islamskich wydziałów Uniwersytetu w Ankarze i Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie, 12 V), IGP XII, 1, s. 1228-1230.

75. List Apostolski z okazji pięćdziesiątej rocznicy wybuchu II wojny światowej (27 VIII), ORpol. 10(1989) nr 8, s. 3-5; toż: «*Tu m'as mis au tréfonds*», IGP XII, 2, s. 369-380.

76. *La difesa della vita e della dignità umana deve ispirare tutte le ricerche scientifiche* [Obrona życia i godności ludzkiej powinna inspirować wszelkie badania naukowe] (Przemówienie do Światowego Kongresu Gemeliologii, 28 VIII), IGP XII, 2, s. 406-408.

1990

77. *Bądźcie godni waszego powołania* (Spotkanie z młodzieżą, Bamako, 28 I), ORpol. 11(1990) nr 2-3, s. 21-22; toż: *Abbate l'audacia di resistere ai mercanti di ideologie*, IGP XIII, 1, s. 279-283.

78. *Il cambiamento del modo di vivere il rapporto di coppia impone al cristiano di reagire: è in gioco la dignità della famiglia* [Zmiana w relacjach między kobietą a mężczyzną zmusza chrześcijanina do zajęcia stanowiska: stawką jest godność rodziny] (Homilia podczas Mszy św., 6 IX), IGP XIII, 2, s. 464-471.

79. *Ogni popolo ha il diritto di vedere rispettata la sua dignità* [Każdy naród ma prawo do poszanowania własnej godności] (Przemówienie do Korpusu Dyplomatycznego w Nuncjaturze Apostolskiej, Kigali, 7 IX), IGP XIII, 2, s. 512-515

80. *Gli eccessi di certe forme di turismo privato l'uomo e la donna della loro dignità* [Ekscesy związane z pewnymi postaciami turystyki pozbawiają mężczyznę i kobietę godności] (Przemówienie do uczestników IV Światowego Kongresu Duszpasterstwa Turystycznego, 17 XI), IGP XIII, 2, s. 1204-1207.

1991

81. *Godność pracy ludzkiej* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 10 II), ORpol. 12(1991) nr 2-3, s. 52-53; toż: *C'è un terzo e un quarto mondo in cui permangono vastissime fasce di povertà e di miseria*, IGP XIV, 1, s. 345-347.

82. Encyklika *Centesimus annus* w setną rocznicę encykliki „*Rerum novarum*” (1 V 1991); toż: *Lettera Enciclica Centesimus Annus*, IGP XIV, 1, s. 953-1083.

83. *Kościół spogląda z wielkim szacunkiem na twórców i krzewicieli kultury* (Przemówienie podczas spotkania z przedstawicielami świata nauki i kultury, Budapeszt, 17 VIII), ORpol. 12(1991) nr 9-10, s. 9-11; toż: *Non privare i giovani del diritto ad una educazione comprensiva degli elementi fondamentali della fede*, IGP XIV, 2, s. 314-321.

84. *Una costruttiva politica di accoglienza per i migranti perché siano rispettati nella loro dignità di persone* [Konstruktywna polityka przyjmowania migrantów respektująca

ich osobową godność] (Przemówienie do uczestników III Światowego Kongresu Duszpasterstwa Migrantów, 5 X), IGP XIV, 2, s. 741-744.

1992

85. *Kościół otacza życie wielkim szacunkiem i wzywa do jego obrony* (Przemówienie podczas audyencji dla uczestników kongresu Włoskiego Towarzystwa Ginekologii i Położnictwa, 5 XII), ORpol. 14(1993) nr 2, s. 43-44; toż: *Le pratiche della sterilizzazione diretta, sono una grave offesa alla dignità umana*, IGP XV, 2, s. 823-826.

1993

86. *Un costruttivo dialogo tra religione e scienza per far luce sull mistero dell'uomo* [Tajemnica człowieka – istoty cielesno-duchowej, obdarowanej nienaruszalną godnością i transcendentnym przeznaczeniem] (Przemówienie do członków Amerykańskiego Towarzystwa Psychiatrycznego i Światowego Towarzystwa Psychiatrycznego, 4 I), IGP XVI, 1, s. 13-15.

87. *Świat patrzy na Amerykę z szacunkiem i nadzieją* (Przemówienie na lotnisku w Denver, 12 VIII), ORpol. 14(1993) nr 11, s. 20-21; toż: „*America, difendi la vita!*”, IGP XVI, 2, s. 444-448.

88. *W obronie godności osoby* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 31 X), ORpol. 15(1994) nr 1, s. 49-50; toż: *Il relativismo etico non si arresta sulla frontiera dell'identità e della dignità della vita*, IGP XVI, 2, s. 1192-1194.

89. *Godność człowieka od chwili poczęcia* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 19 XII), ORpol. 15(1994) nr 2, s. 8; toż: „*Il concepimento del Figlio di Dio nel seno di Maria getta luce sulla dignità di ogni essere umano fin dal momento in cui viene concepito nel grembo materno*”, IGP XVI, 2, s. 1510-1512.

1994

90. *Bądźcie godni waszego dziedzictwa wiary i kultury* (Przemówienie podczas inauguracji nowenny za Italię i z Italią, 15 III), ORpol. 15(1994) nr 5, s. 29-32; toż: *La grande preghiera per l'Italia e con l'Italia*, IGP XVII, 1, s. 703-710.

91. *Godność kobiety – małżonki i matki* (Przemówienie do uczestników XI Zgromadzenia Plenarnego Papieskiej Rady do Spraw Rodziny, 24 III), ORpol. 15(1994) nr 8, s. 18-19; toż: *La situazione economica condiziona gravemente molte famiglie nel compimento della propria missione*, IGP XVII, 1, s. 794-798.

92. *Godność i apostołstwo ludzi cierpiących* (Audyencja generalna, 27 IV), ORpol. 15(1994) nr 8, s. 38-40; toż: *Dignità ed apostolato di coloro che soffrono*, IGP XVII, 1, s. 1018-1028.

93. *Godność i posłannictwo kobiety chrześcijańskiej* (Audyencja generalna, 22 VI), ORpol. 15(1994) nr 9-10, s. 21-22; toż: *Dignità e missione della donna cristiana*, IGP XVII, 1, s. 1218-1225.

94. *Szacunek dla dziecka* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 31 VII), ORpol. 15(1994) nr 9-10, s. 33; toż: *Il desiderio dei figli può essere soddisfatto anche attraverso l'istituto giuridico dell'adozione*, IGP XVII, 2, s. 81-85.

95. *Matka godna Syna* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 8 XII), ORpol. 16(1995) nr 2, s. 5-6; toż: *L'Immacolata è il segno della fedeltà di Dio che non si arrende di fronte al peccato dell'uomo*, IGP XVII, 2, s. 1024-1025.

96. *Kościół broni godności małżeństwa i rodziny* (Przemówienie podczas spotkania z kardynałami i pracownikami Kurii Rzymskiej, 22 XII), ORpol. 16(1995) nr 2, s. 9-12; toż: *1994: un anno per la famiglia, per i bambini, per la vita*, IGP XVII, 2, s. 1121-1129.

1995

97. *Niezbywalna godność kobiet i ich uczestnictwo w życiu społecznym* (Przesłanie do sekretarza generalnego IV Światowej Konferencji ONZ poświęconej Kobiecie, 26 V), ORpol. 16(1995) nr 8-9, s. 16-18; toż: *Il riconoscimento dell'inalienabile dignità della donna è condizione per risolvere i problemi delle donne*, IGP XVIII, 1, s. 1571-1577.

1996

98. *Godność i rola kobiety konsekrowanej*, w: *Posynodalna adhortacja apostołska „Vita consecrata”* (25 III), ORpol. 17(1996) nr 4, s. 4-52; toż: „*Vita Consecrata*”, IGP XIX, 1, s. 604-836.

99. *Wielką wartością jest życie i godność osoby ludzkiej* (Przemówienie podczas wręczenia Ojcu Świętemu „Księgi Zgonów” z Auschwitz, 10 VI), ORpol. 17(1996) nr 7-8, s. 56; toż: „*Ricevo questi libri come Papa, a nome della Chiesa*”, IGP XIX, 1, s. 1493-1495.

100. *II Synod Biskupów poświęcony Europie* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, Berlin, 23 VI), ORpol. 17(1996) nr 9, s. 26; toż: *L'annuncio della convocazione della II assemblea straordinaria del Sinodo per l'Europa*, IGP XIX, 1, s. 1599-1602.

101. *Żydzi i chrześcijanie muszą bronić godności wszystkich ludzi* (Spotkanie z Centralną Radą Żydów, 23 VI), ORpol. 17(1996) nr 9, s. 27-28; toż: *L'esperienza del terrore nazionalsocialista ha dimostrato che senza il rispetto di Dio si perde anche il rispetto dell'uomo*, IGP XIX, 1, s. 1603-1607.

102. *Wezwani, by iść drogą przebaczenia, szacunku i miłości* (Przemówienie do członków Wyższego Instytutu Sztabu Generalnego Sił Obronnych Wspólnoty Europejskiej, 17 IX), ORpol. 18(1997) nr 1, s. 35; toż: *Un'autentica solidarietà è necessaria per garantire la pace tra le Nazioni d'Europa*, IGP XIX, 2, s. 367-368.

1997

103. *Nie poniżać godności i życia człowieka* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 2 III), ORpol. 18(1997) nr 4-5, s. 43; toż: *Pericolose sperimentazioni calpestanto la dignità della persona*, IGP XX, 1, s. 365-367.

104. *Budujmy Europę wierni orędziu Chrystusa* (Przemówienie do grupy chrześcijańskich deputowanych do parlamentu Europejskiego, 6 III), ORpol. 18(1997) nr 6, s. 32-33; toż: „*Se l'Europa si costruisce escludendo la dimensione trascendente della persona essa perde una gran parte del suo fondamento*”, IGP XX, 1, s. 391-394.

105. *O godności pracy człowieka* (Audiencja generalna, 19 III), ORpol. 18(1997) nr 6, s. 42-43; toż: „*L'uomo, senza un lavoro degno, è privo delle condizioni sufficienti per lo sviluppo adeguato della sua dimensione personale e sociale*”, IGP XX, 1, s. 476-483.

106. *Tylko z Chrystusem można zbudować nowy dom dla Europy* (Homilia podczas Mszy św. z okazji 1000-lecia śmierci św. Wojciecha, Gniezno, 3 VI), ORpol. 18(1997) nr 7, s. 27-29; toż: *Solo con Cristo si può costruire la nuova casa d'Europa*, IGP XX, 1, s. 1370-1378.

107. *Św. Wojciech symbolem duchowej jedności Europy* (Orędzie do prezydentów siedmiu państw europejskich, 3 VI), ORpol. 18(1997) nr 7, s. 30; toż: *Impegnatevi a non lasciare nessuna Nazione fuori dall'Europa che state costruendo*, IGP XX, 1, s. 1381-1383.

108. *Nie dopuście, aby wam odebrano chrześcijańską godność* (Homilia podczas Mszy św. kanonizacyjnej bł. Jana z Dukli, 9 VI), ORpol. 18(1997) nr 7, s. 67-70; toż: *Non permettete che vi venga tolta vostra dignità cristiana*, IGP XX, 1, s. 1485-1491.

1998

109. *W Chrystusie każda kultura jest otoczona szacunkiem i miłością* (Przemówienie do przedstawicieli świata kultury, Hawana, 23 I), ORpol. 19(1998) nr 3, s. 18-20; toż: *La fiaccola che appare sullo stemma di questo Ateneo non è soltanto memoria ma è anche progetto*, IGP XXI, 1, s. 183-188.

110. Kongregacja Nauki Wiary, *Instrukcja „Donum vitae” o szacunku dla rodzącego się życia ludzkiego i o godności jego przekazywania* (22 II), w: *W trosce o życie*, Wydawnictwo Biblos, Tarnów 1998, s. 360-385.

111. *Godność i znaczenie rodziny* (Homilia podczas Mszy św., Kubwa (Nigeria), 23 III), ORpol. 19(1998) nr 5-6, s. 15-17; toż: *La preparazione al Grande Giubileo sia per voi un tempo di libertà, di perdono e di solidarietà*, IGP XXI, 1, s. 609-614.

112. *Przypatrz się, człowieku, jaka jest twa godność* (Homilia w Wigilię Paschalną, 11 IV), ORpol. 19(1998) nr 5-6, s. 31; toż: *Cristo sconfiggendo in questa Santa Notte la morte schiude dinanzi all'uomo le porte della vita e dell'immortalità*, IGP XXI, 1, s. 738-741.

113. *O szacunek dla ludzi w podeszłym wieku* (Przemówienie do uczestników konferencji zorganizowanej przez Papieską Radę do Spraw Duszpasterstwa Służby Zdrowia, 31 X), ORpol. 20(1999) nr 3, s. 18-19.

114. *Rendere il cinema mezzo espressivo adeguato a presentare il valore della vita, nel rispetto della dignità della persona* [Czynić kino odpowiednim środkiem do ukazania wartości życia z szacunku dla godności osoby] (Przemówienie do uczestników sympozjum poświęconego kinematografii zorganizowanego przez Papieskie Rady do spraw Kultury i do spraw Środków Społecznego Przekazu, 19 XI), IGP XXI, 2, s. 1037-1040.

1999

115. *Godność człowieka umierającego* (Przemówienie podczas spotkania z uczestnikami zgromadzenia ogólnego Papieskiej Akademii „Pro Vita”, 27 II), 20(1999) nr 4, s. 47-49; toż: „*Occorre far fronte alla nuova sfida della legalizzazione dell'eutanasia e del suicidio assistito*”, IGP XXII, 1, s. 435-440.

116. *Poszanowanie wolności i godności człowieka warunkiem pokoju* (Przemówienie do laureatów Pokojowej Nagrody Nobla, 22 IV), ORpol. 20(1999) nr 9-10, s. 34-35; toż: *La pace non è un'idea vaga o un sogno: è una realtà che va costruita giorno per giorno*, IGP XXII, 1, s. 803-805.

117. *Przesłanie Jana Pawła II z okazji 50-lecia powstania Rady Europy* (5 V), ORpol. 20(1999) nr 7, s. 5-6.

118. List [...] do osób w podeszłym wieku (1 X), ORpol. 20(1999) nr 12, s. 4-11; toż: *Lettera agli anziani*, IGP XXII, 2, s. 515-534.

119. *Religia powinna być źródłem dobroci, szacunku, zgody i pokoju* (Przemówienie podczas spotkania z przedstawicielami innych wyznań chrześcijańskich i religii, 7 XI), ORpol. 21(2000) nr 1, s. 18-19; toż: *Nel solco delle figure luminose dell'India spetta all'Asia un compito santo: servire la pace, la libertà, l'armonia*, IGP XXII, 2, s. 834-837.

120. *Un'economia degna di tale nome deve essere realizzata nel rispetto delle esigenze di ogni persona e nella prospettiva della solidarietà* [Ekonomia godna swej nazwy powinna być rozwijana z szacunkiem dla każdego człowieka i w perspektywie solidarności] (Przemówienie podczas spotkania z wykładowcami i studentami mediolańskiego Uniwersytetu im. Luigiego Bocconi, 20 XI), IGP XXII, 2, s. 974-976.

121. *W trosce o godność kobiety* (Audiencja generalna, 24 XI), ORpol. 21(2000) nr 3, s. 42-43; toż: *Impegno per la promozione della donna*, IGP XXII, 2, s. 1005-1013.

122. *W trosce o godność rodziny* (Audiencja generalna, 1 XII), ORpol. 21(2000) nr 3, s. 43-44; toż: *Impegno per la promozione della famiglia*, IGP XXII, 2, s. 1053-1060.

2000

123. *Macie niezbywalne prawo do godnego życia* (Przemówienie podczas wizyty w obozie uchodźców palestyńskich, Deheisheh, 22 III), ORpol. 21(2000) nr 5, s. 23-24; toż: *Maggiore solidarietà internazionale e volontà politica per affrontare la sfida posta dalle condizioni dei profughi*, IGP XXIII, 1, s. 414-416.

124. *Godność dziecka w łonie matki* (Przemówienie do uczestników międzynarodowego kongresu nt. „Płód jako pacjent”, 3 IV), ORpol. 21(2000) nr 6, s. 52.

125. *Nowa ewangelizacja a godność człowieka cierpiącego* (Orędzie na IX Światowy Dzień Chorego 2001 r., 22 VIII), ORpol. 21(2000) nr 11-12, s. 4-6; toż: *La nuova evangelizzazione e la dignità dell'uomo sofferente*, IGP XXIII, 2, s. 233-238.

126. *Poszukiwania naukowe muszą szanować godność każdej ludzkiej istoty* (Przemówienie podczas spotkania z naukowcami w rzymskim Pałacu Kongresów, 29 VIII), ORpol. 21(2000) nr 11-12, s. 37-39; toż: „*I trapianti sono una grande conquista della scienza a servizio dell'uomo. Il criterio fondamentale di valutazione risiede nella difesa e promozione del bene integrale della persona umana*”, IGP XXIII, 2, s. 280-285.

127. *Brońcie godności małżeństwa i rodziny* (Przemówienie podczas audiencji dla Polaków w 22. rocznicę wyboru Jana Pawła II, 16 X), ORpol. 21(2000) nr 11-12, s. 54; toż: „*Edificate la «cultura della vita» difendono la dignità del matrimonio e della famiglia*”, IGP XXIII, 2, s. 621-623.

128. *Z odwagą i wiernością głosmy Chrystusa* (Przesłanie do Plenarnego Zgromadzenia Rady Europejskich Konferencji Episkopatów, 16 X), ORpol. 22(2001) nr 1, s. 45-46; toż: *Annunciare Gesù Cristo con audacia e fedeltà*, IGP XXIII, 2, s. 624-628.

129. *Wartości religijne i moralne wspólnym dziedzictwem* (Przemówienie do uczestników Konferencji Ministrów Rady Europy, 3 XI), ORpol. 22(2001) nr 1, s. 47; toż: „*Un'enorme è commessa laddove la vita innocente nel grembo materno non è tutelata*”, IGP XXIII, 2, s. 760-763.

2001

130. List Apostolski *Novo Millennio ineunte* na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000 (6 I), ORpol. 22(2001) nr 2, s. 4-23, p. 6-8, 14, 50, 51; toż: „*Nuovo Millennio Ineunte*”, IGP XXIV, 1, s. 38-127.

131. *Budować przyszłość godną człowieka* (Audiencja generalna, 24 I), ORpol. 22(2001) nr 4, s. 44-45; toż: *L'impegno per un futuro degno dell'uomo*, IGP XXIV, 1, s. 216-222.

132. *Europa wymaga na nowo pracy misyjnej* (Do uczestników zgromadzenia plenarnego Komisji Episkopatów Unii Europejskiej, 30 III), ORpol. 22(2001) nr 5, s. 28-29; toż: *È necessaria in Europa una rinnovata stagione missionaria*, IGP XXIV, 1, s. 623-626.

133. *Nie przemoc, ale braterstwo* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 12 VIII), ORpol. 22(2001) nr 10, s. 28-29; toż: *Una catena di mani disarmate per costruire un futuro immediato di fraternità*, IGP XXIV, 2, s. 154-157.

2002

134. *Wielkość stwórcy i godność człowieka. Psalm 8* (Audiencja generalna, 26 VI), ORpol. 23(2002) nr 10-11, s. 45-46; toż: *Salmo 8: Grandezza del Signore e dignità dell'uomo*, IGP XXV, 1, s. 1063-1069.

135. *W obronie godności każdego człowieka* (Przemówienie do przedstawicieli Ruchu „Wiara i Światło”, 26 IX), ORpol. 23(2002) nr 12, s. 30; toż: *Siamo chiamati a scoprire e rispettare sempre più la dignità dei disabili per accoglierli e integrarli nella vita sociale*, IGP XXV, 2, s. 381-382.

136. *Zawsze trzeba szanować godność osoby ludzkiej* (Przemówienie do przedstawicieli Instytutu Nauk o Człowieku, 26 X), ORpol. 24(2003) nr 1, s. 36; toż: *Riproporre con coraggio l'intraprendenza, l'inventiva e la santità del fondatore come risposta ai segni dei tempi*, IGP XXV, 2, s. 622-623.

2003

137. *Psalm 8 – wielkość Stwórcy i godność człowieka* (Audiencja generalna, 24 IX), ORpol. 25(2004) nr 3, s. 36-37; toż: *Salmo 8: Grandezza del Signore e dignità dell'uomo*, IGP XXVI, 2, s. 294-300.

2004

138. *Człowiek chory zawsze zachowuje swą godność* (Przemówienie do uczestników międzynarodowego kongresu lekarzy katolickich, 20 III), ORpol. 25(2004) nr 6, s. 20-22; toż: *Un uomo, anche se gravemente impedito, non diventerà mai un „vegetale”*, IGP XXVII, 1, s. 344-349.

139. *Szacunek dla życia najsłabszych* (Przemówienie do przedstawicieli Chrześcijańskiego Ośrodka dla Osób Niepełnosprawnych z Paryża, 13 XI), ORpol. 26(2005) nr 2, s. 40; toż: *Un sussulto di coscienza e di umanità affinché la vita dei più deboli sia tutelata e cessino le azioni tese a eliminare i bambini non ancora nati*, IGP XXVII, 2, s. 551-552.

2005

140. *Szacunek dla osoby ludzkiej od poczęcia do naturalnej śmierci* (Przemówienie do ambasadora Holandii, 22 I), ORpol. 26(2005) nr 4, s. 20-21; toż: *Rispetto assoluto della persona dal suo concepimento alla sua morte naturale*, IGP XXVIII, 1, s. 76-79.

141. *W obronie życia i zdrowia każdej osoby ludzkiej* (Przesłanie do członków Papieskiej Akademii „Pro Vita”, 19 II), ORpol. 26(2005) nr 6, s. 34-36.

BENEDYKT XVI

2005

1. *Środki przekazu w służbie człowieka i społeczeństwa* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański” na placu św. Piotra, 8 V), ORpol. 26(2005) nr 7-8, s. 30; toż: *Assicurare in ogni forma di comunicazione obiettività, rispetto della dignità umana e attenzione al bene comune*, IB I, s. 66-68.

2. *Wzajemny szacunek, solidarność i pokój* (Przemówienie do przedstawicieli wspólnot muzułmańskich, 20 VIII), ORpol. 26(2005) nr 10, s. 22-24; toż: *Il dialogo inter-religioso e interculturale è una necessità vitale da cui dipende in gran parte il nostro futuro*, IB I, s. 445-448.

3. *W obronie godności człowieka* (Przemówienie z okazji wręczenia Oświęcimskiej Nagrody Praw Człowieka, 16 X), ORpol. 27(2006) nr 2, s. 47; toż: *Un forte appello per i diritti e la dignità dell'uomo si leva da una città che ha vissuto il terrore e il dolore di milioni di vittime innocenti dell'odio*, IB I, s. 673-674.

4. Encyklika *Deus caritas est* [...] o miłości chrześcijańskiej (25 XII), ORpol. 27(2006) nr 3, s. 4-21, p. 4, 5, 30; toż: „*Deus caritas est*”, IB I, s. 1050-1125.

2006

5. *Nie wolno naruszać życia i godności człowieka* (Homilia podczas Mszy św. w parafii św. Anny, 5 II), ORpol. 27(2006) nr 5, s. 50-52; toż: *Venendo nella casa dell'umanità. Gesù ci guarisce dalla febbre delle ideologie, delle idolatrie, della dimenticanza di Dio*, IB II, 1, s. 152-156.

6. *Gościnność, dialog, szacunek* (Przemówienie do uczestników sesji Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, 15 V), ORpol. 27(2006) nr 9-10, s. 33-34; toż: *Accoglienza e dialogo interreligioso nel rispetto reciproco sono quanto mai utili per superare pregiudizi e chiusure mentali*, IB II, 1, s. 601-603.

7. *Przybyć tu musiałem* (Przemówienie w byłym obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau, 28 V), ORpol. 27(2006) nr 6-7, s. 39-41; toż: „*Dovevo venire*”, IB II, 1, s. 724-729.

8. *O pełne poszanowanie życia od chwili poczęcia* (Przemówienie do uczestników kongresu zorganizowanego przez Papieską Akademię „Pro Vita”, 16 IX), ORpol. 27(2006) nr 12, s. 17-18; toż: „*Nè compromessi nè tergiversazioni di fronte alla diretta soppressione dell'essere umano*”, IB II, 2, s. 300-302.

9. *W duchu wzajemnego szacunku* (Przemówienie podczas spotkania z ambasadorami krajów o większości muzułmańskiej, 25 IX), ORpol. 27(2006) nr 11, s. 39-40; toż: „*Il dialogo interreligioso e interculturale: una necessità per costruire insieme un mondo di pace*”, IB II, 2, s. 348-350.

10. *Przygotujmy godne mieszkanie Zbawicielowi* (Audjencja generalna, 20 XII), ORpol. 28(2007) nr 2, s. 39-40; toż: „*L'umanità oggi cerca una strada di rinnovamento, di salvezza, cerca un Salvatore*”, IB II, 2, s. 868-873.

2007

11. *Miłość bliźniego i sprawiedliwość w stosunkach międzynarodowych i między państwowych* (Przesłanie z okazji XIII Sesji Plenarnej Papieskiej Akademii Nauk Społecznych, 28 IV), ORpol. 28(2007) nr 7-8, s. 5-7; toż: *Ambiente, persona umana, valori dello spirito: tre sfide da affrontare con un convinto impegno a servizio della giustizia ispirata della carità*, IB III, 1, s. 741-745.

2008

12. *Godność człowieka, wspólne dobro, pomocniczość i solidarność* (Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Papieskiej Akademii Nauk Społecznych, 3 V), ORpol. 29(2008) nr 6, s. 34-36; toż: *La luce di Cristo e le necessità dell'uomo*, IB IV, 1, s. 707-711.

13. Kongregacja Nauki Wiary, Instrukcja *Dignitas personae* dotycząca niektórych problemów bioetycznych (8 IX), ORpol. 30(2009) nr 1, s. 9-21.

2009

14. *Nowe technologie, nowe relacje. Trzeba rozpowszechniać kulturę szacunku, dialogu i przyjaźni* (Orędzie [...] na XLIII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, 24 I), ORpol. 30(2009) nr 3, s. 5-7; toż: „*Nuove tecnologie, nuove relazioni. Promuovere una cultura di rispetto, di dialogo e di amicizia*”, IB V, 1, s. 123-127.

15. *Godność osoby i prawa człowieka to kwestia centralna* (Przemówienie do uczestników Sesji Plenarnej Papieskiej Akademii Nauk Społecznych, 4 V), ORpol. 30(2009)

nr 7-8, s. 54-55; toż: *I diritti umani hanno bisogno di una solida base etica e politica*, IB V, 1, s. 715-718.

16. Encyklika *Caritas in veritate* (29 VI), ORpol. 30(2009) nr 9, s. 4-35; toż: Lettera enciclica *Caritas in Veritate*, IB V, 1, s. 1105-1246.

17. *Poszukiwanie prawdy nie stanowi zagrożenia dla tolerancji czy pluralizmu kulturowego* (Przemówienie do korpusu dyplomatycznego, Praga, 26 IX), ORpol. 30(2009) nr 11-12, s. 13-15; toż: *La verità non minaccia il pluralismo*, IB V, 2, s. 263-267.

18. *Nowe technologie mogą pomagać w krzewieniu poszanowania godności i wartości osoby ludzkiej* (Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu, 29 X), ORpol. 31(2010) nr 2, s. 24-26; toż: *La comunicazione punto fermo di ogni piano pastorale*, IB V, 2, 447-450.

2010

19. *Kościół gani i potępia wszelkie naruszenie godności i praw nieletnich* (Przemówienie do uczestników XIX Zgromadzenia Plenarnego Papieskiej Rady ds. Rodziny, 8 II), ORpol. 31(2010) nr 3-4, s. 26-27; toż: *La Chiesa condanna ogni violazione della dignità e dei diritti dei minori*, IB VI, 1, 182-185.

20. *Dzięki pomocy charytatywnej ubodzy odzyskują poczucie godności i nadzieję na przyszłość* (Przemówienie w rzymskim schronisku „Caritasu”, 14 II), ORpol. 31(2010) nr 5, s. 21-22; toż: *La carità oltre la logica del profitto*, IB VI, 1, s. 221-224.

21. *Religia jest gwarantem wolności i szacunku* (Homilia podczas Mszy św. w Bella-houston Park, Wielka Brytania, 16 IX), ORpol. 31(2010) nr 10, s. 15-17; toż: *La religione garanzia di libertà e rispetto*, IB VI, 2, s. 215-219.

22. *Szacunek dla każdego rodzącego się ludzkiego życia* (Homilia podczas pierwszych Nieszporów Adwentu. 27 XI), ORpol. 32(2011) nr 1, s. 23-25; toż: *Per la vita nascente*, IB VI, 2, s. 923-928.

2011

23. *Prawo do wolności religijnej jest ściśle związane z godnością każdego człowieka* (Przesłanie z okazji 17. sesji plenarnej Papieskiej Akademii Nauk Społecznych, 29 IV), ORpol. 32(2011) nr 7, s. 19-20; toż: *La libertà di religione diritto umano fondamentale*, IB VII, 1, s. 539-541.

24. *Oby nigdy więcej wasz lud nie był gnębiony, traktowany z nieufnością i pogardą!* (Przemówienie do przedstawicieli Cyganów, 11 VI), ORpol. 32(2011) nr 8-9, s. 24-26; toż: *Voi siete nel cuore della Chiesa*, IB VII, 1, s. 827-830.

25. *Należy przyjmować uchodźców i zapewniać im godne warunki życia* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 16 VI), ORpol. 32(2011) nr 8-9, s. 17; toż: *Una sola famiglia umana*, IB VII, 1, s. 81-85.

26. *Chrońcie dziedzictwo moralne i kulturowe, bo ono jest podstawą pokoju i szacunku* (Spotkanie z władzami Republiki San Marino, 19 VI), ORpol. 32(2011) nr 8-9, s. 18-19; toż: *Per una convivenza pacifica e rispettosa*, IB VII, 1, s. 877-880.

27. *Pozytywny rozwój społeczny powinien przywrócić godność człowiekowi i jego pracy* (Homilia podczas Mszy św. na zakończenie XXV Krajowego Kongresu Eucharystycznego, Ankona 11 IX), ORpol. 32(2011) nr 10-11, s. 31-33.

2012

28. *Ludzka i chrześcijańska godność prokreacji* (Przemówienie do uczestników zgromadzenia generalnego Papieskiej Akademii „Pro Vita”, 25 II), ORpol. 33(2012) nr 4, s. 38-39; toż: *Dignità umana e cristiana della procreazione*, IB VIII, 1, s. 242-245.

29. *Trzeba formować naród godny i wolny* (Homilia podczas Mszy św., Hawana, 28 III), ORpol. 33(2012) nr 5, s. 42-44; toż: *Dio rispetta la libertà umana*, IB VIII, 1, s. 366-370.

30. *Sport uczy szacunku dla drugiego* (Przesłanie z okazji „Euro 2012”, 6 VI), ORpol. 33(2012) nr 7-8, s. 35-36; toż: *Il buon uso del gioco del calcio*, IB VIII, 1, s. 714-715.

31. *Nienaruszalna godność człowieka* (Homilia podczas Pasterki, 24 XII), ORpol. 34(2013) nr 2, s. 8-10; toż: *L'inviolabile dignità dell'uomo*, IB VIII, 2, s. 799-803.

2013

32. *Świat nie jest czymś, co się posiada, by rabować i wykorzystywać* (Audiencja generalna, 6 II), ORpol. 34(2013) nr 3-4, s. 43-45; toż: *Noi e Dio*, IB IX, s. 169-174.

33. *Z przyjaźnią i szacunkiem* (Przemówienie podczas spotkania z przedstawicielami innych Kościołów, 20 III), ORpol. 34(2013) nr 5, s. 21-23.

FRANCISZEK

2013

1. *Z przyjaźnią i szacunkiem* (Spotkanie z przedstawicielami innych Kościołów, Wspólnot kościelnych oraz religii, 20 III), ORpol. 34(2013) nr 5, s. 21-22.

2. *Praca ma służyć godności osoby* (Audiencja generalna, 1 V), ORpol. 34(2013) nr 6, s. 44-45; toż: *Montenere viva la speranza*, IF I, 1, s. 134-140.

3. *Kościół apeluje o ochronę godności* (Audiencja dla uczestników sesji plenarnej Papieskiej ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, 24 V), ORpol. 34(2013) nr 7, s. 22-24; toż: *Dio è buono, imitiamo Dio*, IF I, 1, s. 233-236.

4. *Nikogo nie wolno odrzucać* (Wizyta w faweli Varginha, 25 VII), ORpol. 34(2013) nr 8-9, s. 6-7; toż: *Fame di dignità*, IF I, 2, s. 64-67.

5. *„Migranci i uchodźcy: ku lepszemu światu”* (Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy 2014 r., 5 VIII), ORpol. 34(2013) nr 11, s. 4-6; toż: *„Migranti e rifugiati: verso un mondo migliore”*, IF I, 2, s. 158-163.

6. *Bez pracy nie ma godności* (Przemówienie podczas spotkania ze światem pracy, Sardynia, 22 IX), ORpol. 34(2013) nr 11, s. 2123.

7. *Tylko społeczeństwo dbające o sprawiedliwość cieszy się pokojem* (Przemówienie podczas audyencji dla uczestników obchodów 50. rocznicy ogłoszenia encykliki „Pacem

in terris”, 3 X), ORpol. 34(2013) nr 11, s. 44-45; toż: *Il mondo continua ad avere bisogno di pace*, IF I, 2, s. 309-312.

8. *Przestrzenie godności i wolności* (Przemówienie podczas spotkania z uczestnikami konferencji Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia i Chorych, 23 XI), ORpol. 35(2014) nr 1, s. 30-31; toż: *L'Assistenza a malati sia ricca di spazi di dignità*, IF I, 2, s. 528-529.

2014

9. *Kto sprzedaje broń tym ludziom?* (Przemówienie podczas spotkania z uchodźcami, chorymi dziećmi i młodzieżą niepełnosprawną w Betanii za Jordanem, 24 V), ORpol. 35(2014) nr 6, s. 7-8; toż: *Pace in Siria, Dio converta i violenti*, IF II, 1, s. 594-595.

10. *Budowanie pokoju wymaga poszanowania wolności i godności wszystkich* (Przemówienie podczas wizyty u prezydenta Izraela, 26 V), ORpol. 35(2014) nr 6, s. 23-24; toż: *Perseguiamo l'impegno per una soluzione pacifica*, IF II, 1, s. 621-622.

11. *Najważniejsza jest godność człowieka* (Przemówienie podczas spotkania z przedstawicielami świata pracy i przedsiębiorcami regionu Molise, 5 VII), ORpol. 35(2014) nr 7, s. 35-36; toż: *Ridare dignità a lavoratori*, IF II, 2, s. 5-7.

12. *Wobec godności osoby wszystko inne jest drugorzędne* (Homilia podczas Mszy św. na stadionie Campobasso, 5 VII), ORpol. 35(2014) nr 7, s. 36-37; toż: *Carità via maestra dell'Evangelizzazione*, IF II, 2, s. 8-10.

13. *Godność zarabiania na chleb powszedni* (Przemówienie podczas spotkania z liderami apostołstwa świeckich w Kkottongnae (Korea), 16 VIII), ORpol. 35(2014) nr 8-9, s. 17-18.

14. *Godność, a nie jałmużna* (Przemówienie do uczestników II Międzynarodowej Konferencji na temat Wyżywienia, 20 XI), ORpol. 35(2014) nr 12, s. 38-40; toż: *Si parla di nuovi diritti, ma chi ha fame chiede dignità*, IF II, 2, s. 565-569.

15. *Przestrzenie godności i wolności* (Przemówienie podczas spotkania z uczestnikami konferencji Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia i Chorych, 23 XI), ORpol. 35(2014) nr 1, s. 30-31.

16. *Przestrzenie godności i wolności* (Przemówienie podczas spotkania z uczestnikami konferencji Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia i Chorych, 23 XI), ORpol. 35(2014) nr 1, s. 30-31.

17. *Między godnością i transcendencją* (Przemówienie w Parlamencie Europejskim, 25 XI), ORpol. 35(2014) nr 12, s. 9-13; toż: *L'Europa riscopra la sua anima buona*, IF II, 2, s. 623-634.

2015

18. *Oby nie brakowało chleba i godności pracy* (Przemówienie za pośrednictwem video na otwarcie EXPO, 1 V), ORpol. 36(2015) nr 5, s. 40-41.

19. *Z Maryją paragwajskie kobiety odbudowały życie, wiarę i godność swego narodu* (Homilia podczas Mszy św. w sanktuarium maryjnym, Caacupé, 11 VII), ORpol. 36(2015) nr 9, s. 29-30.

20. *Praca daje godność* (Audycja generalna, 19 VIII), ORpol. 36(2015) nr 9, s. 49-50.

2016

21. *Rozwiązania godne człowieka* (Przemówienie w porcie w Mitilini, 16 IV), ORpol. 37(2016) nr 5, s. 12-13.

22. *Dzielmy się godnością, którą dał nam Bóg* (Przemówienie do członków Włoskiego Towarzystwa Biblijnego, 15 IX), ORpol. 37(2016) nr 10, s. 44-45.

2017

23. *Trzeba przywrócić godność ubogim i odrzuconym* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 10 IX), ORpol. 38(2017) nr 10, s. 32-34.

24. *Mroczne regiony internetu* (Przemówienie do uczestników międzynarodowego kongresu poświęconego godności nieletnich w świecie cyfrowym, 6 X), ORpol. 38(2017) nr 11, s. 12-15.

25. *Przyszłością jest pokój oparty na poszanowaniu godności i praw każdego członka społeczeństwa* (Przemówienie podczas spotkania z przedstawicielami władz stolicy Mjanmy, 28 XI), ORpol. 39(2018) nr 1, s. 23-24.

2018

26. *W centrum procesu leczenia ma być godność człowieka chorego* (Orędzie na Światowy Dzień Chorego 2018 r., 26 XI), ORpol. 39(2018) nr 1, s. 6-7.

2019

27. *Migranci nie są odpadem, lecz posiadają godność i osobiste bogactwo* (Przemówienie podczas spotkania z migrantami, 30 III), ORpol. 40(2019) nr 4-5, s. 24-26.

2020

29. *Wiara i godność ludzka* (Audycja generalna, 12 VIII), ORpol. 41(2020) nr 9, s. 11-13.

30. Encyklika *Fratelli tutti* [...] O braterstwie, i przyjaźni społecznej (Asyż, 3 X).

2021

31. *Logika daru czyni wolnymi* (Przesłanie na Festiwal Młodzieży w Medziugorju, 29 VI), ORpol. 42(2021) nr 8-9, s. 16-17.

32. *Wiara jest kwestią wolności i miłości* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 10 X), ORpol. 42(2021) nr 11, s. 33-35.

33. *Wolność chrześcijańska zaczynem wyzwolenia* (Audiencja generalna, 13 X), ORpol. 42(2021) nr 11, s. 26-28.

34. *Wolność urzeczywistnia się w miłości* (Audiencja generalna, 20 X), ORpol. 42(2021) nr 11, s. 28-30.

35. *Papież: Bóg z ufnością patrzy na to, kim możemy się stać* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 30 X), ORpol. 43(2022) nr 3-4, s. 34-35.

2022

36. *Elementy rozeznania. Poznanie samych siebie* (Audiencja generalna, 5 X), ORpol. 43(2022) nr 11, s. 28-29.

37. *Potwierdzenie dobrego wyboru* (Audiencja generalna, 7 XII), ORpol. 44(2023) nr 1, s. 33-34.

2023

38. *Mówić z sercem. „Prawdziwie w miłości” (Ef 4,15)* (Orędzie na 56. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, 24 I), ORpol. 44(2023) nr 2-3, s. 21-24.

39. *Trzeba rozbroić serca* (Przemówienie podczas spotkania w Kinszasie z ofiarami przemocy na wschodzie kraju, 1 II), ORpol. 44(2023) nr 2-3, s. 5-8.

40. *Ten, kto przebacza, buduje przyszłość* (Przemówienie podczas spotkania z młodzieżą i katechetami na Stadionie Męczenników w Kinszasie, 2 II), ORpol. 44(2023) nr 2-3, s. 8-12.

41. *Odrzuceni i wykluczeni są żywymi ikonami Chrystusa* (Homilia podczas Mszy św. w Niedzielę Palmową, 2 IV), ORpol. 44(2023) nr 5, s. 7-8.

42. *„Jego miłosierdzie z pokolenia na pokolenie” (Łk 1, 50)* (Orędzie na 3. Światowy Dzień Dziadków i Osób Starszych, 31 V), ORpol. 44(2023) nr 7, s. 4-6.

43. *W każdym ubogim jest obecny Chrystus* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański” na placu św. Piotra, 8 V), Orędzie na Światowy Dzień Ubogich, 13 VI), ORpol. 44(2023) nr 7, s. 6-10.